

Nutná obrana

Podmínkou nutné obrany není, že se bránící nemohl vyhnout útoku jinak. Obrana ale nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Přiměřenost obrany je třeba hodnotit především se zřetelem k intenzitě útoku a vlastní obrany, přičemž je zjevné, že obrana musí být, má-li být způsobilá k jistému odvrácení útoku bez rizika pro napadeného, silnější než útok. Nesmí být však zcela zjevně přehnaná. Přiměřenost nutné obrany je třeba hodnotit též se zřetelem k subjektivnímu stavu osoby, která odvracela útok, tj. podle toho, jak se čin útočníka jevil tomu, kdo jej odvracel.

(Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 6 Tdo 339/2008, ze dne 26.3.2008)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v neveřejném zasedání o dovoláních, která podali obviněný Z. T., a v jeho prospěch nejvyšší státní zástupkyně, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 23. 8. 2007, sp. zn. 5 To 356/2007, jako soudu odvolacího v trestní věci vedené u Okresního soudu v Děčíně pod sp. zn. 4 T 93/2006, tak, že podle § 265k odst. 1, 2 tr. ř. se zrušují usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 23. 8. 2007, sp. zn. 5 To 356/2007, a rozsudek Okresního soudu v Děčíně ze dne 20. 4. 2007, sp. zn. 4 T 93/2006. Současně se zrušují také další rozhodnutí na zrušená rozhodnutí obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 265l odst. 1 tr. ř. se Okresnímu soudu v Děčíně přikazuje, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Z odůvodnění :

Rozsudkem Okresního soudu v Děčíně ze dne 20. 4. 2007, sp. zn. 4 T 93/2006, byl obviněný Z. T. (dále jen „obviněný“) uznán vinným trestným činem ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1 tr. zák., jehož se měl podle skutkových zjištění jmenovaného soudu dopustit tím, že „dne 7. 6. 2005 kolem 22.00 hodin ve V. Š., okr. D. ve V. ul. na zahradě u domu čp. fyzicky napadl poškozeného M. P., kterého neustanoveným klackem opakovaně udeřil do hlavy, obličej a hrudníku a způsobil mu zlomeninu kořene nosu, tržně zhmožděnou ránu v levé temenní krajině hlavy o délce 6 cm zasahující ke kosti, lehký otřes mozku, zhmožděliny na zádech vpravo nad lopatkou, níže na hrudníku, oděrky na kolenou a pravém lokti, kdy zranění si vyžádalo hospitalizaci v nemocnici do 8. 6. 2005 a následně vyřazení z běžného způsobu života na dobu 3 týdnů“. Za tento trestný čin byl odsouzen podle § 221 odst. 1 tr. zák. k trestu odnětí svobody v trvání šesti měsíců, jehož výkon byl podle § 58 odst. 1 tr. zák. a § 59 odst. 1 tr. zák. podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání osmnácti měsíců. Podle § 228 odst. 1 tr. ř. mu byla uložena povinnost zaplatit V. z. p., Ú. p. D., M. na náhradě škody částku 3.411,- Kč.

O odvolání, které proti tomuto rozsudku podal obviněný rozhodl ve druhém stupni Krajský soud v Ústí nad Labem usnesením ze dne 23. 8. 2007, sp. zn. 5 To 356/2007, jímž podle § 256 tr. ř. toto odvolání zamítl.

Proti citovanému usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem podali obviněný a v jeho prospěch nejvyšší státní zástupkyně dovolání. Obviněný uplatnil dovolací důvod uvedený v § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., nejvyšší státní zástupkyně dovolací důvody uvedené v § 265b odst. 1 písm. g), l) tr. ř.

V odůvodnění tohoto mimořádného opravného prostředku obviněný uvedl, že již v průběhu řízení před soudem prvního stupně zaujal jednoznačné stanovisko, že se nedopustil trestného jednání,

neboť šlo o nutnou obranu proti útoku ze strany pana M. P. Připomněl, že svědeckou výpovědí F. K. bylo prokázáno, že již před samotným incidentem jej chtěl M. P. napadnout v restauraci. K napadení pak skutečně došlo na soukromém pozemku obviněného. V souvislosti s tím obviněný vytkl soudům obou stupňů, že nesprávně zhodnotily výpověď svědkyně I. P., o kterou také opřely svoje rozhodnutí. Svědkyně, která sice u soudu tvrdila, že byla přítomna u konfliktu a vše viděla, se druhého dne po události před svědky P. a P. vyjádřila tak, že nic neví, nic si nepamatuje, protože byla opilá. Dále obviněný zdůraznil, že soud se nevypořádal se zjištěnou a prokázanou skutečností, že M. P. jej (obviněného) napadl na jeho (obviněného) pozemku, přičemž on (obviněný) pouze odvracel, a to opakovaně, přímý fyzický útok jmenovaného. M. P. sice utrpěl zranění, zraněn však byl i sám obviněný (z důvodů, jež logicky vyložil, nevyhledal ošetření), což soudy zcela pominuly. Přitom bez výhrad přijaly jako hodnověrné tvrzení M. P., že zbraně, jež měl při fyzickém konfliktu u sebe, nepoužil a použít ani nechtěl. Obviněný pak vyzdvihl skutečnost, že s ohledem na kriminální minulost M. P. měl důvodnou obavu o svůj život a zdraví, stejně jako o svůj majetek. Bránil se a jeho jednání lze posuzovat jako nutnou obranu podle § 13 tr. zák. (odkázal přitom na nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2004, sp. zn. ÚS 433/02).

V následující části odůvodnění dovolání obviněný upozornil i na skutečnost, že v souvislosti s předmětným incidentem probíhalo další trestní řízení, v němž byl M. P. stíhán a posléze odsouzen (rozsudkem Okresního soudu v Děčíně ze dne 20. 8. 2007, sp. zn. 23 T 149/2006) pro trestný čin poškozování cizí věci podle § 257 odst. 1 tr. zák., jehož se dopustil poškozením osobních vozidel obviněného. V souvislosti s tím poznamenal, že podle odůvodnění zmíněného rozsudku se výpověď svědkyně I. P. liší od výpovědi, kterou učinila v trestním řízení vedeném proti němu (obviněnému). Zejména však zdůraznil, že v tomto (dalším) trestním řízení soud prvního stupně dospěl k závěru, že ke vzájemnému incidentu a potažmo poškození vozidel došlo přesně tak, jak popsal on (obviněný).

Z těchto důvodů obviněný navrhl, aby dovolací soud napadené rozhodnutí zrušil a zprostil jej obžaloby.

Nejvyšší státní zástupkyně v úvodu odůvodnění svého dovolání připomněla rozhodnutí soudů obou stupňů, přičemž konkrétně uvedla argument odvolacího soudu, jímž se tento vypořádal s námitkou obviněného o jeho jednání v nutné obraně. Na jedné straně soud druhého stupně konstatoval, že z provedených důkazů není pochyb, že poškozený celý incident vyvolal, na druhé straně však uzavřel, že s ohledem na následky, k nimž na jeho tělesné integritě došlo, nelze než tzv. obranu obžalovaného považovat za zjevně nepřiměřenou způsobu, jakým bylo proti němu poškozeným zasahováno. Proto podle odvolacího soudu nemá námitka o nutné obraně ve smyslu § 13 tr. zák. opodstatnění.

V návaznosti na uvedené nejvyšší státní zástupkyně zdůraznila, že s rozhodnutím krajského soudu a citovanou úvahou, o níž výrok svého usnesení opřel, se nelze ztotožnit. Krajský soud interpretuje podmínky nutné obrany obdobně, jak vyplývaly ze znění trestního zákona účinného před 1. 1. 1994, podle něhož nešlo o nutnou obranu tehdy, byla-li zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku. Trestní zákon ve znění účinném nyní i v době činu však v ustanovení § 13 větě druhé uvádí, že nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku. Jde o pojmově odlišnou situaci, v níž současné znění trestního zákona dovoluje oproti předešlé úpravě intenzivnější obranu občana proti bezprávnému trvajícimu útoku ohrožujícímu jeho tělesnou integritu. Krajský soud však vyložil podmínky nutné obrany zúženě oproti zákonné definici a dospěl-li k závěru, že nutná obrana ze strany obviněného byla pouze „zjevně nepřiměřená“, vyhovovala tato míra obrany požadavkům § 13 tr. zák. a v tom případě neměl být odsuzující rozsudek potvrzen. Jak v nedávné době judikoval též Nejvyšší soud České republiky (dále jen „Nejvyšší soud“), v případě tzv. intenzivního excesu (o který by se mělo podle odvolacího soudu jednat i v tomto případě) o nutnou nejde jen tehdy, když čin obránce zcela jasně, očividně a nepochybně neodpovídá všem rozhodným okolnostem charakterizujícím způsob útoku. Pouhá nepřiměřenost jednání obránce zde tedy nestačí, nejde-li o nepřiměřenost (vůči způsobu útoku) zcela zjevnou, a to z hlediska obránce. Takový závěr však

odvolací soud neučinil a vycházel pouze z rozsahu poranění zjištěných u poškozeného, což nelze mít za kritérium rozhodné pro závěr o nutné obraně, přičemž ani nebylo přesně rozlišeno, která zranění mu způsobil obviněný a která mohla vzniknout jinak (pádem na hromadu dřeva), jak o něm vypověděl obviněný.

V souvislosti s rozvedenými skutečnostmi nejvyšší státní zástupkyně shledala, že krajský soud ani ve skutečnosti žádný náležitý právní závěr učinit nemohl, protože řízení před soudem prvního stupně je zatíženo extrémním nesouladem mezi obsahem provedených důkazů, popisem skutkového stavu uvedeným v rozsudku a právním posouzením věci. Při zjišťování skutečného stavu věci měl nalézací soud k dispozici dvě kontradiktorně vyznívající skupiny důkazů, na jejich náležitou komparaci však zcela rezignoval a důkazy významné pro posouzení věrohodnosti tvrzení obou aktérů incidentu (kteří spolu již v minulosti měli nesrovnalosti) odmítl jako bezvýznamné. Nejvyšší státní zástupkyně přitom zrekapitulovala výpovědi obviněného, poškozeného M. P. a svědkyně I. P. s tím, že soud prvního stupně jako bezvýznamné odmítl svědectví osob, které sice nebyly svědky konfliktu samého, ale vnímaly skutečnosti významné pro posouzení skutkového děje, a to svědků P., P. a K. Soud tyto významné okolnosti nebral vůbec na zřetel a nezabýval se v této souvislosti ani osobní charakteristikou obou aktérů, ani skutečností, že k incidentu došlo na zahradě bydliště obviněného, a že to byl právě obviněný, kdo přivolal policii. Nic z těchto skutečností se neocitlo ani v popisu skutku, který tak neodráží reálná zjištění vylýnuvší z dokazování před soudem prvního stupně, přestože soud tyto významné okolnosti popisuje v rekapitulaci provedených důkazů v rámci odůvodnění rozsudku. Soud se spokojil pouze s nekritickým a zcela paušálním převzetím vývodů znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví soudního lékařství, a veškerá zranění zjištěná na těle poškozeného připsal útoku obviněného, aniž by blíže zkoumal průběh incidentu a další možnosti vzniku jednotlivých zranění.

Krajský soud sice připustil, že útočníkem byl poškozený P., jak odpovídá výslednému dojmu z provedeného dokazování, ale již se nezabýval obhajobou obviněného, že to byl on, kdo byl napaden, a že se pouze bránil. Přitom tvrzení obviněného, že jednal v nutné obraně, lze vyloučit pouze objasněním povahy útoku (jenž přišel, jak konstatoval odvolací soud, ze strany poškozeného) a komparací tohoto útoku se způsobem obrany, který zvolil obviněný (resp. napadený). Této povinnosti nezbavuje soud ani to, že obviněný zcela popíral, že by se vůči poškozenému dopustil násilí, resp. že v řízení před soudem nevypovídal. Z rozsudku soudu prvního stupně ani není zřejmé, že by se pokusil objasnit případné následky jednání poškozeného na zdraví a majetku obviněného.

Ze všech shora vyložených skutečností plyne zjištění, že právní posouzení věci soudem prvního stupně ostře kontrastuje se skutečnostmi zjištěnými v procesu dokazování, které ani nebyly náležitě vtěleny do skutkové věty rozhodnutí, ani na ně nebyl brán zřetel při právním hodnocení věci, zejména z pohledu zvolené obhajoby obviněného, že jednal v nutné obraně. Za tohoto stavu je rozhodnutí soudu prvního stupně vybudováno na nesprávném právním posouzení skutku, kteréžto pochybení naplňuje dovolací důvod ve smyslu § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. Při existenci této vady zatěžující předcházející řízení postupoval odvolací soud nesprávně, pokud zamítl odvolání obviněného, jež na tuto vadu poukazovalo, čímž Krajský soud v Ústí nad Labem sám naplnil dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. l) tr. ř. v jeho druhé alternativě.

Vzhledem ke všem výše uvedeným skutečnostem nejvyšší státní zástupkyně navrhl, aby Nejvyšší soud podle § 265k odst. 1, odst. 2 tr. ř.

1. zrušil usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 23. 8. 2007, sp. zn. 5 To 356/2007, předcházející rozsudek Okresního soudu v Děčíně ze dne 20. 4. 2007, sp. zn. 4 T 93/2006, i další rozhodnutí na tato rozhodnutí obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu, a
2. dále postupoval podle § 265l odst. 1 tr. ř. a přikázal Okresnímu soudu v Děčíně, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Současně vyjádřila výslovný souhlas s tím, aby za podmínek § 265r odst. 1 tr. ř. Nejvyšší soud projednal dovolání v neveřejném zasedání. Pro případ, že by Nejvyšší soud shledal podmínky pro jiné rozhodnutí, vyjádřila ve smyslu § 265r odst. 1 písm. c) tr. ř. výslovný souhlas s rozhodnutím věci v neveřejném zasedání i jiným než navrženým způsobem.

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 265c tr. ř.) především zkoumal, zda jsou dovolání přípustná, zda byla podána včas a oprávněnými osobami, zda mají všechny obsahové a formální náležitosti a zda poskytují podklad pro věcné přezkoumání napadeného rozhodnutí či zda tu nejsou důvody pro odmítnutí dovolání. Přitom dospěl k následujícím závěrům:

Dovolání jsou přípustná z hlediska ustanovení § 265a odst. 1, odst. 2 písm. h) tr. ř., protože bylo rozhodnuto ve druhém stupni, dovolání napadají pravomocné rozhodnutí soudu ve věci samé, přičemž směřují proti rozhodnutí, jímž byl zamítnut řádný opravný prostředek proti rozsudku, kterým byl obviněný uznán vinným a uložen mu trest.

Nejvyšší státní zástupkyně je podle § 265d odst. 1 písm. a) tr. ř. osobou oprávněnou k podání dovolání pro nesprávnost kteréhokoli výroku rozhodnutí soudu, a to ve prospěch i v neprospěch obviněného. Podle § 265d odst. 1 písm. b) tr. ř. je osobou oprávněnou k podání dovolání i obviněný (pro nesprávnost výroku rozhodnutí soudu, který se ho bezprostředně dotýká). Obě dovolání, která splňují náležitosti obsahu dovolání podle § 265f odst. 1 tr. ř., byla podána ve lhůtě uvedené v § 265e odst. 1 tr. ř. (obviněný tak učinil prostřednictvím svého obhájce, tedy v souladu s ustanovením § 265d odst. 2 tr. ř.) a na místě určeném tímtož zákonným ustanovením.

Protože dovolání lze podat jen z důvodů uvedených v ustanovení § 265b tr. ř., bylo dále, jak již shora naznačeno, zapotřebí posoudit otázku, zda uplatněné dovolací důvody, resp. konkrétní argumenty, o něž jsou dovolání opírána, lze považovat za důvody uvedené v předmětném zákonném ustanovení.

Důvod dovolání podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. je dán v případech, kdy rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotně právním posouzení. Uvedenou formulací zákon vyjadřuje, že dovolání je určeno k nápravě právních vad rozhodnutí ve věci samé, pokud tyto vady spočívají v právním posouzení skutku nebo jiných skutečností podle norem hmotného práva, nikoliv z hlediska procesních předpisů. Tento dovolací důvod neumožňuje brojit proti porušení procesních předpisů, ale výlučně proti nesprávnému hmotně právnímu posouzení (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 9. 2004, sp. zn. II. ÚS 279/03). Skutkový stav je při rozhodování o dovolání hodnocen pouze z toho hlediska, zda skutek nebo jiná okolnost skutkové povahy byly správně právně posouzeny, tj. zda jsou právně kvalifikovány v souladu s příslušnými ustanoveními hmotného práva. S poukazem na tento dovolací důvod totiž nelze přezkoumávat a hodnotit správnost a úplnost zjištění skutkového stavu, či prověřovat úplnost provedeného dokazování a správnost hodnocení důkazů ve smyslu § 2 odst. 5, 6 tr. ř. (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 449/03). Nejvyšší soud není povolán k dalšímu, již třetímu justičnímu zkoumání skutkového stavu (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. IV. ÚS 73/03). Případy, na které dopadá ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., je tedy nutno odlišovat od případů, kdy je rozhodnutí založeno na nesprávném skutkovém zjištění. Dovolací soud musí vycházet ze skutkového stavu tak, jak byl zjištěn v průběhu trestního řízení a jak je vyjádřen především ve výroku odsuzujícího rozsudku, a je povinen zjistit, zda je právní posouzení skutku v souladu s vyjádřením způsobu jednání v příslušné skutkové podstatě trestného činu s ohledem na zjištěný skutkový stav.

Nejvyšší soud dále zdůrazňuje, že ve smyslu ustanovení § 265b odst. 1 tr. ř. je dovolání mimořádným opravným prostředkem určeným k nápravě výslovně uvedených procesních a hmotně právních vad, ale nikoli k revizi skutkových zjištění učiněných soudy prvního a druhého stupně ani k přezkoumávání jimi provedeného dokazování. Těžiště dokazování je totiž v řízení před soudem

prvního stupně a jeho skutkové závěry může doplňovat, popřípadě korigovat jen soud druhého stupně v řízení o řádném opravném prostředku (§ 259 odst. 3, § 263 odst. 6, 7 tr. ř.). Tím je naplněno základní právo obviněného dosáhnout přezkoumání věci ve dvoustupňovém řízení ve smyslu čl. 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 2 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě. Dovolací soud ovšem není obecnou třetí instancí zaměřenou na přezkoumání všech rozhodnutí soudů druhého stupně a samotnou správnost a úplnost skutkových zjištění nemůže posuzovat už jen z toho důvodu, že není oprávněn bez dalšího přehodnocovat provedené důkazy, aniž by je mohl podle zásad ústnosti a bezprostřednosti v řízení o dovolání sám provádět (srov. omezený rozsah dokazování v dovolacím řízení podle § 265r odst. 7 tr. ř.). Pokud by zákonodárce zamýšlel povolat Nejvyšší soud jako třetí stupeň plného přezkumu, nepředepisoval by katalog dovolacích důvodů. Už samo chápání dovolání jako mimořádného opravného prostředku ospravedlňuje restriktivní pojetí dovolacích důvodů Nejvyšším soudem (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. IV. ÚS 73/03).

Ze skutečností blíže rozvedených v předcházejících odstavcích tedy vyplývá, že východiskem pro existenci dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. jsou v pravomocně ukončeném řízení stabilizovaná skutková zjištění vyjádřená zejména v popisu skutku v příslušném výroku rozhodnutí ve věci samé, popř. i další soudem (soudy) zjištěné okolnosti relevantní z hlediska norem hmotného práva (především trestního, ale i jiných právních odvětví).

V návaznosti na tyto skutečnosti je třeba konstatovat, že v posuzované věci uplatněné dovolací námitky směřují zčásti do oblasti skutkových zjištění. Oba dovolatelé totiž dovolací argumentaci zakládají rovněž na výtkách vůči postupu soudů při hodnocení provedených důkazů a vůči jejich skutkovým závěrům.

Dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. je tedy dovolateli spatřován zčásti v porušení procesních zásad vymezených zejména v ustanovení § 2 odst. 5, odst. 6 tr. ř. Se zřetelem k výše rozvedeným teoretickým východiskům nelze naznačené námitky pod uvedený (ani jiný) dovolací důvod subsumovat.

Z podstatné části však je třeba označit námitky uplatněné v dovoláních z pohledu dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. za právně relevantní.

Důvodem dovolání podle ustanovení § 265b odst. 1 písm. l) tr. ř. je existence vady spočívající v tom, že bylo rozhodnuto o zamítnutí nebo odmítnutí řádného opravného prostředku proti rozsudku nebo usnesení uvedenému v § 265a odst. 2 písm. a) až g) tr. ř., aniž byly splněny procesní podmínky stanovené zákonem pro takové rozhodnutí nebo byl v řízení mu předcházejícím dán důvod dovolání uvedený v písmenech a) až k) (§ 265b odst. 1 tr. ř.). Předmětný dovolací důvod tedy dopadá na případy, kdy došlo k zamítnutí nebo odmítnutí řádného opravného prostředku bez věcného přezkoumání a procesní strana tak byla zbavena přístupu ke druhé instanci, nebo byl-li zamítnut řádný opravný prostředek, ačkoliv již v předcházejícím řízení byl dán dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. a) až k) tr. ř.

V posuzované věci o prvou alternativu dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. l) tr. ř. nemůže jít, neboť Krajský soud v Ústí nad Labem jako soud druhého stupně konal odvolací řízení a o řádném opravném prostředku (odvolání) rozhodl ve veřejném zasedání po provedeném přezkumu podle hledisek stanovených zákonem (nutno ovšem dodat, že nejvyšší státní zástupkyně naplnění této alternativy ani nenamítala). Z hlediska druhé alternativy je třeba konstatovat, že dovolací námitky sice dílem neodpovídají žádnému z dovolacích důvodů podle § 265b tr. ř. (viz shora), dílem však byly uplatněny relevantně.

Za tohoto stavu věci Nejvyšší soud, který neshledal důvod pro odmítnutí dovolání podle § 265i odst. 1

tr. ř., přezkoumal podle § 265i odst. 3 tr. ř. zákonnost a odůvodněnost rozhodnutí, proti němuž bylo dovolání podáno, v rozsahu a z důvodů uvedených v dovolání, jakož i řízení napadenému rozhodnutí předcházející, a dospěl k závěru, že dovolání jsou důvodná.

Podle § 13 tr. zák. čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Podstatou nutné obrany je odvrácení nebezpečí, které vzniká útokem směřujícím proti zájmu chráněnému trestním zákonem (viz ustanovení § 1 tr. zák. blíže rozvedené v dalších ustanoveních trestního zákona), jednáním, jež by jinak bylo trestným činem. Jelikož obránce odvracející útok chrání zájmy, které chrání trestní zákon, nejedná proti účelu tohoto zákona ale naopak ve shodě s ním. Stav nutné obrany je důvodem vylučujícím nebezpečnost činu pro společnost i jeho protiprávnost. Účelem nutné obrany je umožnit občanům ochranu vlastních zájmů, ale i zájmů jiných osob, společnosti a státu. V souvislosti s tím je nutno zdůraznit, že musí platit zásada, podle níž riziko vyvolané útokem nese útočník a nikoli obránce.

Podle platného znění ustanovení § 13 tr. zák. nutná obrana předpokládá:

- a) odražení přímo hrozícího či trvajícího útoku na zájem chráněný zákonem
- b) obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Útokem se rozumí úmyslné jednání člověka (zpravidla konání, příp. též opomenutí) - protiprávní čin, který však nemusí být nutně činem trestným. Útok musí hrozit přímo (tj. bezprostředně) nebo trvat. Podle okolností případu musí tedy být jasné, že útok musí bez prodlení a určitě následovat za hrozbou, nemusí však být neočekávaný. Útok nesmí být přerušen ani ukončen. Byl-li útok přerušen nebo ukončen a nebezpečí již přímo nehrozí, nepřichází nutná obrana v úvahu. Pokud útok tvoří skutkovou podstatu trestného činu, může útok hrozit přímo již ve stadiu přípravy nebo projevu úmyslu spáchat trestný čin, za podmínky, že hrozí bezprostředně. Ukončení útoku není totožné s dokonáním trestného činu. Limitní moment nutné obrany je dán okamžikem, kdy pominulo nebezpečí pro zájmy chráněné trestním zákonem nebo tyto zájmy jsou již porušeny a nehrozí nebezpečí dalších škod. Nutná obrana se proto připouští až do dokončení trestného činu, u trestného činu trvajícího, pokud je protiprávní stav udržován. Proti útoku, který je již dokončen není nutná obrana přípustná (viz Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon, komentář - díl I., 6., doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck 2004, s. 122, 123).

Na tomto místě je třeba konstatovat, že soud prvního stupně se s otázkou, zda v daném případě byly splněny podmínky nutné obrany podle § 13 tr. zák. prakticky nijak nevypořádal. Poznamenal pouze, že „v daném případě užití tohoto ustanovení nemá opodstatnění, neboť sám obž. T. vyloučil jakékoli napadení poškozeného předmětem či nástrojem a uvedl, že se bránil toliko rukama, když zjištěná zranění tak poškozenému nemohl způsobit.“ Takový přístup k aplikaci citovaného zákonného ustanovení nelze akceptovat.

Toho si zřejmě byl vědom odvolací soud, který ve svém rozhodnutí uvedl: „Námitka odvolání o nutné obraně ve smyslu § 13 tr. zák. nemá s ohledem na provedené důkazy opodstatnění, byť není pochyb, že poškozený incident vyvolal, s ohledem na následky, k nimž na jeho tělesné integritě došlo, nelze než tzv. obranu obžalovaného považovat za zjevně nepřiměřenou způsobu, jakým bylo proti němu poškozeným zasahováno.“

Z citovaného je evidentní, že odvolací soud vyšel ze zjištění, že poškozený M. P. vedl útok vůči obviněnému, který se tomuto útoku bránil. Podle názoru odvolacího soudu však u obviněného došlo k tzv. intenzivnímu excesu z nutné obrany.

V daných souvislostech je však třeba již z formálního hlediska přisvědčit nejvyšší státní zástupkyni, že odvolací soud interpretuje podmínky nutné obrany obdobně, jak vyplývaly ze znění trestního zákona účinného před 1. 1. 1994, podle něhož nešlo o nutnou obranu tehdy, byla-li zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku. Podle trestního zákona účinného v době činu (i v současné době) však je otázka přiměřenosti obrany jako druhé z výše vymezených podmínek nutné obrany řešena odlišně.

V podrobnostech je třeba k této problematice zdůraznit následující skutečnosti. U nutné obrany není, na rozdíl od krajní nouze podle § 14 tr. zák., podmínkou subsidiarita (podmínkou nutné obrany není, že se bránící nemohl vyhnout útoku jinak). Obrana ale nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Přiměřenost obrany je třeba hodnotit především se zřetelem k intenzitě útoku a vlastní obrany, přičemž je zjevné, že obrana musí být, má-li být způsobilá k jistému odvrácení útoku bez rizika pro napadeného, silnější než útok. Nesmí být však zcela zjevně (mimořádně hrubě, naprosto jednoznačně) přehnaná. Je přitom na místě zmínit, že zákonem č. [290/1993](#) Sb. bylo upraveno znění ustanovení § 13 tr. zák. tak, že bylo zdůrazněno posuzování nutné obrany z hlediska subjektivního stavu obránce, tedy jak se mu jevila v době hrozícího nebo trvajících útoku. Podle důvodové zprávy k tomuto zákonu bylo jeho smyslem rozšíření mezi nutné obrany, což v praxi znamená zúžení výčtu okolností, které musí brát obránce v úvahu a tím jeho menší zatížení při rozhodování o způsobu obrany. Přiměřenost nutné obrany je třeba hodnotit též se zřetelem k subjektivnímu stavu osoby, která odvracela útok, tj. podle toho, jak se čin útočníka jevil tomu, kdo jej odvracel (srov. rozhodnutí publikované pod č. 15 v sešitu č. 3 Bulletinu NS z roku 1984).

Pod pojem způsob útoku, který vyjadřuje nejen způsob provedení útoku, ale i další okolnosti charakterizující posuzovanou událost (mj. osobu útočníka, jeho vlastnosti a úmysly, jež se při útoku projeví, použité zbraně i hrozící součinnost dalších osob doprovázejících útočníka, jakož i další okolnosti, za nichž byl útok spáchán, a to za podmínky že je možno podřadit pod pojem „způsob útoku“ a že byly známé i zcela zjevně poškozenému obránci), lze zahrnout jen poměr intenzity útoku a obrany, nikoli už poměr hrozící a vzniklé škody neboli poměr ohroženého a obětovaného právního statku [tzv. proporcionalita (viz D., A. N. koncepce nutné obrany /§ 13 tr. zák./ Bulletin advokacie, 1994, č. 1)]. Neznamena to ovšem, že poměr mezi ohroženým a obětovaným právním statkem (chráněným zájmem) již nehraje vůbec žádnou roli, poněvadž zde musí být jistý korektiv v případech mimořádného nepoměru ohrožených a obětovaných zájmů [viz Kratochvíl, V. a kol. Trestní právo hmotné (obecná část). Brno: Masarykova univerzita, 1994]. Nutná obrana není proto zpravidla vyloučena neúměrností mezi napadeným a obětovaným zájmem, neboť je možno beztrestně chránit i zájem nižší kategorie nebo v konkrétním případě méně závažný, a to i obětováním zájmu vyššího nebo v daném případě významnějšího (viz Solnař, V. Základy trestní odpovědnosti. Praha: Academia, 1972). Obrana je zcela zjevně nepřiměřená útoku, není-li podle poznatků a úsudku bránícího se, k jehož psychickému stavu vyvolanému útokem třeba přihlížet, k odvrácení útoku potřebná a kromě toho též, je-li zcela neúměrná jeho intenzitě i významu.

Trestní zákon nestanoví měřítko pro určení mezi nutné obrany, je proto třeba posoudit všechny rozhodné skutečnosti, zejména intenzitu útoku a obrany i všechny další okolnosti případu s přihlídnutím též k závažnosti zájmu společnosti na aktivní obraně poškozeného vůči trestným činům (viz Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon, komentář - díl I., 6., doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck 2004, s. 124). Obrana musí být způsobilá odvrátit útok, proto intenzita obrany musí být silnější než intenzita útoku. Z tohoto hlediska skutečnost, že obránce použije proti neozbrojenému útočnickovi zbraně, neznamená, že jde o obranu zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku. Není přitom od věci připomenout, že na vybočení z mezí nutné obrany nelze usuzovat pouze z toho, že napadený útočníka zranil, popř. jej i usmrtil, přičemž sám neutrpěl žádné zranění, pokud tím odvracel útok přímo hrozící nebo trvajících a taková obrana nebyla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku (viz přiměřeně rozhodnutí č. [25/1976](#) Sb. rozh. tr.).

Nutná obrana je vyloučena z důvodu tzv. intenzivního excesu tehdy, když čin obránce zcela jasně, očividně a nepochybně neodpovídá všem rozhodným okolnostem charakterizujícím způsob útoku. Podle ustanovení § 13 tr. zák. nesmí být nutná obrana ve vztahu ke způsobu útoku zcela zjevně nepřiměřená, tudíž může být nepřiměřená nebo zjevně nepřiměřená (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2007, sp. zn. 5 Tdo 162/2007, které bylo dne 14. 2. 2008 schváleno trestním kolegiem Nejvyššího soudu k publikaci ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek).

Těmito kritérii se však nalézací ani odvolací soud neřídil. Soud prvního stupně v tomto směru nevedl žádné úvahy, odvolací soud vycházel pouze z rozsahu poranění zjištěných u poškozeného. Takový hodnotící postup a závěr však v kontextu rozvedených podmínek aplikace ustanovení § 13 tr. zák. neobstojí. Nadto nutno zdůraznit, že závěr odvolacího soudu, podle něhož „s ohledem na následky, k nimž na jeho tělesné integritě došlo, nelze než tzv. obranu obžalovaného považovat za zjevně nepřiměřenou způsobu, jakým bylo proti němu poškozeným zasahováno“, není způsobilý nutnou obranu vyloučit. Jak totiž již shora vyloženo, o nutnou obranu nejde jen tehdy, když čin obránce zcela jasně, očividně a nepochybně neodpovídá všem rozhodným okolnostem charakterizujícím způsob útoku, přičemž nutná obrana může být zjevně nepřiměřená.

V návaznosti na uvedené je však třeba také konstatovat, že soudy učiněná skutková zjištění zatím nedávají dostatečně spolehlivý podklad pro závěr, zda v posuzovaném případě došlo ze strany obviněného k naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1 tr. zák., nebo zda naopak jednal za podmínek nutné obrany podle § 13 tr. zák.

Z těchto důvodů Nejvyšší soud podle § 265k odst. 1, 2 tr. ř. zrušil usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 23. 8. 2007, sp. zn. 5 To 356/2007, a rozsudek Okresního soudu v Děčíně ze dne 20. 4. 2007, sp. zn. 4 T 93/2006, včetně dalších rozhodnutí na zrušená rozhodnutí obsahově navazujících, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu a podle § 265l odst. 1 tr. ř. Okresnímu soudu v Děčíně přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Okresní soud v Děčíně tak předmětnou trestní věc opětovně projedná. Především se zaměří na zkoumání otázky, zda v této věci byly splněny podmínky nutné obrany ve smyslu ustanovení § 13 tr. zák. Přitom bude jeho povinností postupovat v duchu ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř., tedy zjistit skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí. V úvahu může přicházet doplnění dokazování (např. trestním spisem o trestním stíhání poškozeného M. P., o němž se zmínil obviněný ve svém dovolání, případně navazující výslechy některých osob - zřejmě se může nabízet opětovný výslech svědkyně I. P.). Podmínkou náležitého zjištění skutkového stavu věci však bude i řádné hodnocení důkazů tak, aby odpovídalo ustanovení § 2 odst. 6 tr. ř. (tomuto ustanovení nalézací soud dosud nedostál). Pro případ, že by soud dospěl k závěru o překročení mezí nutné obrany, musí posoudit zvláště otázku existence subjektivní stránky trestného činu ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1 tr. zák.

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Práva obviněného \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Vydání příkazu k dodání do výkonu trestu](#)
- [Neoprávněná činnost pro cizí moc](#)
- [Kvalifikace skutku](#)
- [Odnětí věci rozhodujícímu soudci \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)

- [Náhradní trest](#)
- [Výkon trestu](#)
- [Účinné vyšetřování \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Vyhoštění \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [„Tvrzení proti tvrzení“ \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Ochranné opatření](#)